

ЛІТАРАТУРА і МАСТАЦТВА

ОРГАН СЯУЗА СОВЕЦКІХ ПІСЬМЕНІКАУ БЕЛАРУСІ, КІРАУНІЦТВА ПА СПРАВАХ МАСТАЦТВА ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР, МІНІСТЭРСТВА КІНЕМАТАГРАФІІ БССР І КАМІТЭТА ПА СПРАВАХ КУЛЬТУРНА-АСВЕТНЫХ УСТАНОУ ПРЫ СОВЕЦЕ МІНІСТРАУ БССР.

№ 30 (677)

Субота, 24 ліпеня 1948 года.

Цана 50 кап.

Навука савецкай краіны

За гады савецкай улады наша Радзіма пад кіраўніцтвам камуністычнай партыі большавікоў ператварылася ў адзіную і эканамічных і культурных адносінах у самую перадавую і самую магутную краіну свету, якая стаіць цяпер на чале прагрэса і культуры ўсяго чалавечтва.

У насьпінным росце нашай краіны вялікая роля належыць савецкай, перадавой навуцы, якая развіваецца на аснове вялікага вучэння Маркса — Энгельса — Леніна — Сталіна.

Савецкая навука, выражае палітычныя ідэалы свайго народа, прасякнута духам барацьбы працоўных за камунізм.

Сіла савецкай навуцы заключаецца ў тым, што яна мае самае шырокае прымяненне ў практычнай дзейнасці нашага народа. У савецкай краіне навука стала верным спадарожнікам мірнай свабоднай працы, яна садзейнічае росвіту вытворчых сіл, уздыму матэрыяльнага добрабыту і культурнага ўзроўню народа. Савецкая навука бізнёмна адна інтарэсам свайго народа, свайго краіны, яна «... не адгароджаецца ад народа, не трымае слабе ўдалечыні ад народа, а гатовая служыць народу, гатовая перадаць народу ўсе заваёвы навукі» (І. Сталін).

Нашы вучоныя — актыўныя ўдзельнікі сацыялістычнага будаўніцтва.

Асаблівасцю савецкай навуцы з'яўляецца яе смедае наватарства, яе велізарнае практычнае значэнне, яе добывалы на сваіх памерах размах. Савецкай навуцы чужыя замкнёнасць, адарванасць ад жыцця, беспрадметнасць і абстрактнасць.

Савецкі народ ганарыцца тым, што наша Радзіма дала свету вялікіх карыфеяў навуцы. Бессмертным укладом у савецкую навуку ўвайшла праца акадэміка І. П. Паўлава. Выдатны праца Н. В. Жубоўскага, С. П. Чалыгіна, К. Э. Цыялкоўскага стварылі навуковыя асновы для развіцця сучаснай авіяцыі. Праца акад. А. Н. Крылова па тэорыі караблебудавання маюць сусветнае значэнне. Асновалажнікам сучаснай біяхіміі з'яўляецца савецкі вучоны акад. А. Н. Бах. Выдатнае адкрыццё ў арганічнай хіміі належыць савецкім акадэмікам А. Е. Фаворскаму і Н. Д. Зялінскаму і іх вучням. Новы адзел хіміі — фізіка-хімічны аналіз — створаны акад. Н. С. Курнаковіч. Буйнейшым укладом у савецкую навуку ўнеслі акадэмікі В. І. Вярнадзі ў тэхніцы, І. М. Губкін у геалогіі, І. М. Вінаградцаў у матэматыцы. Сусветнага аграбілагічнага навука і глебазнаўства ўзабагачаны каштоўнейшымі працамі К. А. Ціміразева, І. В. Мічуріна, В. Р. Вільямса, Д. Н. Працішкіна, Т. Д. Лысенкі. Велізарнае значэнне маюць працы С. І. Вавілава ў галіне оптыкі.

Нямаю ўклад у савецкую навуку зрабілі і беларускія вучоныя — Іаўчук, Грашчанкаў, Лупіновіч, Пераў, Нікольскі, Мацапура, Дазорцава, Пятроў, Праксачук і інш.

У нашай краіне высокая цэнніца навука, і для развіцця яе ствараюцца ўсе неабходныя ўмовы. Грамадскі лад, створаны ў нас, раскрывае талі магчымасці для росвіту навуцы, якіх не ведала раней гісторыя.

За выдатныя адкрыцці ў галіне навуцы лепшым савецкім вучоным штогод прысуджаецца званне лаўрэата Сталінскай прэміі. Ужо сотні савецкіх вучоных носяць гэты ганаровае званне.

Зусім у ідэйным стагоддзі зна-

ходзіцца навука ў капіталістычных краінах. Калі ў краіне сацыялізма яна няспынна рухаецца наперад, а вынікі яе развіцця пакіраваны на карысць народа, то ў капіталістычных краінах, у тым ліку ў краінах з хвалёнай буржуазнай дэмакратыяй, навука падпарадкавана інтарэсам кучкі капіталістаў, зацікаўленых толькі ў тым, каб з кожнага новага навуковага адкрыцця атрымаць як мага больш прыбытку. Калі ж навуковае адкрыццё не адпавядае гэтаму або знаходзіцца ў супярэчнасці з капіталістычнай сістэмай і прычыпамі прыватнай уласнасці, то яно не рэалізуецца.

Навука ў капіталістычных краінах перажывае вялікі крызіс. У ёй уздарнічае чыстагаган, грошы, прайдзіствы, і дзяўчыцы робяць навуку сродкам для ўзабагачэння і здзіўлення сваіх капіталістычных, драпежніцка-захопніцкіх планаў. Навука ў капіталістычных краінах пастаўлена зараз на службе падрыхтоўкі новай імперыялістычнай вайны, на знічэнне людзей.

У адрэзненне ад капіталістычнай, савецкая навука прасякнута сапраўдным гуманізмам і падпарадкавана інтарэсам народа. Пры савецкай уладзе яна з'яўляецца не прыватнай справай, а агульна-дзяржаўнай справай.

Вось чаму ў Савецкім Сяюзе на вачах усяго свету навука робіць небывалыя поспехі. Усе бачаць, наколькі вялікі ўклад савецкіх вучоных у вырашэнні многіх важнейшых сучасных навуковых праблем.

Палітычны, эканамічны і навуковыя заваёвы савецкага народа падвяргаюць суровым выпрабаванням на працягу ўсяго існавання савецкай дзяржавы. Сусветная рэакцыя, спрабуючы знішчыць нашы заваёвы, не адзі раз прадпрымае палітычныя, эканамічныя і ідэалагічныя дыверсіі супроць Савецкага Сяюза. Усе яны заканчваліся паразам, савецкі народ з часю выходзіў з выпрабаванняў і яшчэ больш загартоўваўся. Не раз за 30 год існавання Савецкай улады нашаму народу даводзілася адстойваць сваю незалежнасць са зброяй у руках, і заўсёды спробы імперыялістаў знішчыць савецкую дзяржаву гэтабы прарваліся.

Гэта таму, што наш народ узброены перадавой навукай, самай перадавой ідэалогіяй — марксіска-ленінскай ідэалогіяй, таму што савецкі народ стварыў сваю магутную эканоміку па апошняму слову навуцы і тэхніцы, Савецкую Армію ўзброў і самай перадавой і непераможнай тэхнікай. Гэта таму, што нашай краінай кіруе гераічная камуністычная партыя і вялікі Сталін.

Партыя большавікоў і Вялікі Сталін натхняюць наш гераічны народ на новыя працоўныя подзвігі. Гэта абавязвае савецкіх вучоных разам з усімі савецкімі людзьмі яшчэ актыўней змагацца за ажыццяўленне большавіцкай праграмы аднаўлення і далейшага развіцця народнай гаспадаркі, за даторміровае выкананне і перавыкананне пасляваеннай Сталінскай п'яцігодкі.

Савецкі народ цвёрда ўпэўнены, што вучоныя краіны сацыялізма дасягнуць новых поспехаў, завоююць новыя вяршыні ведаў і павялічць дзалека заду дасягненні буржуазных вучоных.

Здолам гэтыя новыя пераможныя судзіць тое, што нашу краіну вядзе мудры правадар, найвялікшы карыфея навуцы Іосіф Вісарыявіч Сталін.

Міхась МАШАРА

На калгасным прасторы

Зямля, наша маці-зямля,
калгасная радасць мая! —
Дзе глянеш — кругом каласіца
багата шчодрасць твая.

Калі мы калгасам пісалі
той ліст, што чыталі ў Крэмлі,
прад намі тады паўставаў
якраз воль такімі палі:

Выдзілі рана брыгады
у поле. Да зморку былі,
дажджом распыталі зямліны
па пультнай і цёплай ралі.

Жывілі падкормкай усходы,
палолі палеткі не раз,
стаў моцнай сам'ёй назаўсёды
у працы наш дружны калгас.

Налілася буйнае жыта,
аўса па лагчынах шумяць.

Ляжыць уся сонцам заліта,
у поспеце кос сенажаць;
кладуцца пракосы радамі.
Навокал прастор і разгон,
станіць ячмыні вусачамі,
Пчаліны над грэчкаю звод.

Прыдуць сюды хучка камбайны,
жніяркі і весні дзвучат.
Збором і старанка і дбайна
Наш скарб залістых зарыч.

Мы з гонарам слова стрымаем,
нам Сталін, што далі табе,
Імя тваё ў працы натхняе,
як ў мужнай каліс барацьбе.

Зямля, наша маці-зямля,
калгасная радасць мая! —
Дзе глянеш — кругом каласіца
багата шчодрасць твая.
14.7.48 г.

Савецкая грамадскасць абурана злачынствам італьянскіх рэакцыянераў

ГАНЬБА ПАЧВАРЫМ ВЯЛЮДКАМ ЧАЛАВЕЧАГА РОДУ

Мы, беларускія пісьменнікі, глыбока абураны злачынствам на жыццё правадар рабочага класа і ўсіх працоўных Італіі — таварыша Пальміра ТАЛ'ЯЦІ.

Брытвавы ганьдзюры чалавечым жыццём, агідныя падпальчыкі новай вайны яшчэ раз прадманстравалі сваю шалёную нянавісць супраць чалавечата прагрэса, супраць сапраўднай дэмакратыі і свабоды, самааданым абаронцам якіх быў таварыш ТАЛ'ЯЦІ. Але мы моцна верым, што ні тэрор фашысцкай рэакцыі, ні імперыялістычныя інтрыгі, ні подлыя замахі з-за вугла не здолеець спыніць дэмакратычнага руху народаў наперад.

Далучаючы свой голас пратэсту да голасу мільянаў працоўных усяго свету, мы ад усяго сэрца жадаем правадару Італьянскага рабочага класа і камуністычнай партыі ТАЛ'ЯЦІ хутэйшага выздараўлення.

П. Колас, П. Броўка, К. Крапіва, М. Лынькоў, А. Нуляшоў, Г. Глеба, П. Клімковіч, І. Шахаўскі, С. Майхровіч, І. Грамовіч, З. Агіяцэвіч, П. Пестран, А. Зарычкі, А. Вялюгін, А. Кучар, А. Нулакоўскі, Я. Ерль, У. Агіевіч, А. Бялевіч, А. Бурдэль, А. Яніковіч, М. Лупскаў, І. Шамякін, Д. Кавалёў.

Голас пратэсту

У Беларусі Дзяржаўным тэатры оперы і балета адбыўся мітынг пратэсту супроць правакацыйных дзеянняў міжнароднай рэакцыі.

Мітынг адкрыў сакратар партарганізацыі тэатра В. Нікіфаровіч.

Першае слова бярэ рэжысёр тэатра, заслужаны артыст БССР У. Шахрай.

— Разбойніцкі напад на сакратара камуністычнай партыі Італіі Пальміра Гальці, — сказаў ён, — ёсць аднака слабаціца капіталізма. Калі раней Марк гаварыў, што зланы камунізма блукае па Еўропе, дык цяпер мы імем падставы смела сказаць, што ўсе дарогі вядуць да камунізма. Працоўны свету на прыкладзе Савецкага Сяюза ўбачылі перавагу сацыялізма над капіталізмам.

Да суролага пакарання фашысцкіх катаў!

Калектыў работнікаў кіностудыі «Беларусьфільм» сабраўся на мітынг пратэсту супроць злачыннага замаху вылюдкаў чалавечата роду — італьянскіх рэакцыянераў на жыццё правадар рабочага класа і ўсіх працоўных Італіі таварыша Тал'яці. У сваім выступленні на мітынг тав. І. Шульман заявіў:

— Мы, работнікі кіностудыі «Беларусьфільм», далучаем свой голас пратэсту да голасу працоўных усяго свету, абураных злачынствам італьянскіх рэакцыянераў, якіх адчуваючы сваю асуджанасць, чапляюцца за самыя агідныя сродкі, каб затрымаць рост дэмакратычнага руху ў Італіі і ва ўсім свеце. Але няхай яны не забываюцца, што работнікі Італіі не адзіны, што яго падтрымліваюць рабочыя ўсіх краін.

Тав. Навікі сказаў:

— Стрэлал з-за вугла фашысты хапелі запаложаць рабочых. Але рэакцыянеры пралічыліся. Такія акты не слабаціць магутнага камуністычнага руху. Працоўны Італіі яшчэ пільней згуртуецца вакол камуністычнай партыі. Мы патрабуем суролага пакарання фашысцкіх катаў.

Насустрач 30-годдзю Савецкай Беларусі

Беларуская навука да юбілею рэспублікі

(Гутарка з прэзідэнтам Акадэміі навук БССР Н. І. Грашчанкавым)

На працягу 30 год існавання навука Савецкай Беларусі вызначалася непарунай сувяззю з інтарэсамі народа, з інтарэсамі дзяржавы. Важнейшым крытэрыем пры ацэнцы навуковай працы было тое, наколькі карысна яна для развіцця народнай гаспадаркі, народнай культуры. І цяпер, ідучы разам з усім народам насустрач 30-і гады інавацы нашай рэспублікі, беларускія савецкія вучоныя імкнучыся павялічыць вынікі сваёй дзейнасці і свае новыя навуковыя дасягненні прысвячаюць слаўнаму юбілею.

Гэта становіцца тым больш зразумелым, калі дабавім, што некаторыя навуковыя работы, якія будуць апублікаваны ў гэтым годзе, з'яўляюцца вынікам амаль трыццацігадовых настойлівых даследаванняў работнікаў савецкай навуцы. Так, напрыклад, над складаннем карты глеба Беларусі, якая выдана аддзяленнем па вытворчасць на картаграфічную фабрыку, навуковыя супрацоўнікі Інстытута сацыялістычнай сельскай гаспадаркі АН БССР працуюць з 1923 года.

Праца над гэтай картай была закончана ў 1941 годзе. Але вайна перашкодзіла яе выданню. Намеціліся заходнікі знішчылі матэрыялы, на складанне якіх было патрачана столькі намаганняў. Пасля вайны ў выніку напружанай дзейнасці групы навуковых супрацоўнікаў Інстытута сацыялістычнай сельскай гаспадаркі пад кіраўніцтвам члена-карэспандэнта АН БССР П. П. Рагавога гэтая карта маштабам 1:1000000, была адлюстравана за два гады, у 1945 годзе.

Да карты напісаны нарысы аб глебах рэспублікі і іх хімічных і аграрна-эканамічных якасцях, што яшчэ больш павялічыць яе каштоўнасць.

Наогул дзейнасць Інстытута сацыялістычнай сельскай гаспадаркі з'яўляецца яркім прыкладам непарэднай сувязі працы вучоных з працай народа. І на шырокіх калгасных нівах, і на эксперыментальных участках Інстытута вырашанацца аднолькава высокародныя задачы — задачы ўздыму ўраджаю на нівах нашай рэспублікі. Пільная работа, якая праводзіцца ў Інстытуце па вырашэнню гэтых праблем, праходзіць пад знакам вартай сустрэчы 30-годдзя Савецкай Беларусі.

Цікавыя даследаванні вядуцца па аграрна-тэхніцы грэчкі. Да апошняга часу ў навуковых колах лічылася, што гэтая культура з'яўляецца вельмі неадатлівай для ўгнаенняў. І таму некаторыя вучоныя пісалі, што грэчкі ўраджаюцца грэчкі немагчыма і гаварыць аб гэтым могуць толькі летувшкі. Настойліва дамагалася павышэння ўраджаю грэчкі група навуковых работнікаў на чале з т.т. Д. А. Забела і К. Т. Старавойтавым. І яны дасягнулі

Гнеўнае слова работнікаў савецкага мастацтва

Глыбокае абурэнне сярод артыстаў тэатра імя Якуба Коласа выклікала паведамленне аб замаху на лепшага сына італьянскага народа — сакратара Камуністычнай партыі Італіі Пальміра Тал'яці. У тэатры адбыўся мітынг, на якім з гарачымі прамовамі выступілі: заслужаны артыст БССР А. Шэлег, артысты Фадзееў, Буракоў і др.

Выражачы думкі і пачуцці прысутных, Шэлег сказаў:

— Наш народ і ўсё прагрэсіўнае чалавечата ўздымаюць свой голас пратэсту супроць цольных правакацый развоўнага банды рэакцыянераў, якія імкнучыся задушыць рэвалюцыйны рух, задушыць поспехі дэмакратыі. Але ведаліка той час, калі мы будзем прысутнічаць на хаўтурах вяршыня ідэалогіі фашыстаў. Гэта чымніча, таму што мы жывем у такі час, калі ўсе дарогі вядуць да камунізма.

Адзінадушна была прынята рэзалюцыя, у якой работнікі тэатра выказваюць сваё абурэнне з прычыны замаху на жыццё Тал'яці.

«Звар'яцелы ад страху перад велізарным ростам прагрэсіўных сіл і ўплывам камуністычных ідэй на народныя масы, капіталісты намагаюцца ўсялякімі подлымі сродкамі і метадамі спыніць законамерны ход гістарычнага развіцця. Але гэта ім не ўласна. Магутным аб'яднаннем сваіх сіл, гаворыцца ў рэзалюцыі, — адказалі народы свету на стрэл у Рыме.

Мы, работнікі савецкага мастацтва, у сваіх творах будзем выкрываць крымаваую сутнасць рэакцыянераў, пакажам народу іх зварынае нутро. Пагарда і нянавісць народа да іх!»

Удзельнікі мітынга прынялі рэзалюцыю, у якой гаворыцца: «Мы, работнікі кіностудыі «Беларусьфільм», адзінадушна далучаем свой голас пратэсту да голасу ўсяго прагрэсіўнага чалавечата супроць фашысцкіх забойцаў. Мы заклікаем італьянскі народ прадэжаць рашучую і мужную барацьбу супроць самага злоснага ворага чалавечата — фашызма.

Няхай жыве італьянская камуністычная партыя і правадар працоўнага пакарання фашысцкіх катаў!»

На партыйным сходзе

Гэтымі днямі адбыўся сход партыйнай арганізацыі Сяюза савецкіх пісьменнікаў Беларусі, прысвечаны вынікам рэспубліканскай нарады ў ЦК КП(б)Б па пытаннях выдання кнігі і часопісаў.

Пасля даклада Я. Шахаўскага разгарнуліся спрэчкі.

Першым выступіў П. Броўка, які адзначыў, што пісьменнікам з'яўляюцца бліжэй да жыцця, больш глыбока вывучаць нашу рэчаіснасць, каб напісаць поўнацэнныя творы аб новабудуючых рэспубліцы. Значна адказнасць ускладаецца і на творчыя секцыі, якія павінны дапамагчы пісьменнікам у іх рабоце над ідэальнай тэмай.

Разам з тым, П. Броўка гаварыў аб адсутнасці работы Выдавецтва з аўтарамі, у выніку чаго ў свет з'явіліся некаторыя творы Янкі Маўра, які былі падвергнуты справядлівай крытыцы на старонках нашага друку.

Міхась Лынькоў спыніўся на пытанні ідэйна-вытварачай работы сярод членаў Сяюза савецкіх пісьменнікаў БССР. Ён таксама адзначыў, што Дзяржаўнае выдавецтва БССР вельмі марудна друкуе кнігі па гісторыі, тэорыі літаратуры і крытыцы. Кнігі Дабрыніна і другіх крытыкаў ляжаць у выдавецтве па дэкалькі год і да гэтага часу яшчэ не выйшлі ў свет.

Выдавецтва павінна працаваць больш аператыўна.

Неабходна таксама пераглядзець склад рэдактараў, каб надалей не даручаць рэдагаванне і пераклады кніг не падрыхтаваным людзям.

Тав. Глеба спыніўся на разгорнутым пытанні і самакрытыцы ў Сяюзе савецкіх пісьменнікаў БССР, а таксама на рабоце Выдавецтва, якое пры друкаванні кніг не ўлічвае патрабы чытачоў, не перавыдае добрых твораў, рэцэнзаванне кніг часам бывае вельмі павярхоўным. У выніку, рэцэнзіі прыносяць мала карысці аўтару.

Тав. Якімовіч адзначыў, што некаторыя пісьменнікі не самакрытычна падыходзяць да сваіх твораў, не радзіць з другімі пісьменнікамі на тых ці іншых пытаннях. Патрэбна больш прыслухоўвацца да крытычных заўваг, тады лягчэй будзе забяспечыць многіх недахопаў у мастацкіх творах.

У спрэчках выступілі таксама тав. А. Зарычкі, М. Лупскаў, П. Пестрак, А. Кучар.

Партыйны сход прыняў разгорнутую пастанову аб хутэйшым выкананні пастановы нарады ў ЦК КП(б)Б па пытаннях выдання кнігі і часопісаў.

Рэспубліканскі конкурс на лепшую сучасную масавую песню

Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Савецкім Міністраў БССР аб'явіла рэспубліканскі конкурс на лепшую савецкую масавую песню. Конкурс мае на мэце ўзняць ідэйна-мастацкі ўзровень сучасных беларускіх савецкіх масавых песень.

Конкурсныя песні павінны быць сапраўды мастацкімі, глыбока ідэйнымі творамі. Яны павінны адлюстроўваць савецкую тэматыку: патрыятызм нашага народа, яго гераізм у Вялікай Айчыннай вайне; сапраўдную працу за хутэйшае выкананне пасляваеннай Сталінскай п'яцігодкі; барацьбу беларускага народа ў адзінай сам'і братніх народаў за росвіт сацыялістычнай Радзімы; сусветна-гістарычную ролю ідэйнага натхніцеля і арганізатара Савецкага народа — Камуністычнай партыі большавікоў; бізнёмна адданасць Вялікаму правадару таварышу Сталіну.

На конкурсе прымаюцца арыгінальныя тэксты. Музыка песень павінна быць меладыйнай, такой, каб яна лёгка запаміналася. Песні могуць быць напісаны для выканання ў суправаджэнні фартэпіяна, баяна або без суправаджэння.

У конкурсе могуць удзельнічаць пісьменнікі, кампазітары, а таксама ісе грамзапімае СССР.

Аўтары павінны прадэжаць рукапісы сваіх твораў пад дэвізам. Да рукапісу прыкладаецца канверт з указаннем адрэса аўтара, яго адраса, прозвішча і імя.

За лепшыя тэксты песень і музыку да іх устанавлены прэміі: музешая — за тэкст і за музыку да яго — па 4000 рублёў кожная, дзве другіх — за тэкст і за музыку да яго — па 2500 рублёў. І тры трэціх — за тэкст і за музыку да яго — па 1000 рублёў. Усе прэміраваныя, а таксама ўхваляныя журы конкурсу песні будуць набыты кіраўніцтвам па справах мастацтва пры Савецкім Міністраў БССР.

Апошні тэрмін здачы песень на конкурс — 1-га верасня, а напісаная музыка да іх — 15-га кастрычніка гэтага года.

Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Савецкім Міністраў БССР аб'явіла рэспубліканскі конкурс на лепшую савецкую масавую песню. Конкурс мае на мэце ўзняць ідэйна-мастацкі ўзровень сучасных беларускіх савецкіх масавых песень.

Конкурсныя песні павінны быць сапраўды мастацкімі, глыбока ідэйнымі творамі. Яны павінны адлюстроўваць савецкую тэматыку: патрыятызм нашага народа, яго гераізм у Вялікай Айчыннай вайне; сапраўдную працу за хутэйшае выкананне пасляваеннай Сталінскай п'яцігодкі; барацьбу беларускага народа ў адзінай сам'і братніх народаў за росвіт сацыялістычнай Радзімы; сусветна-гістарычную ролю ідэйнага натхніцеля і арганізатара Савецкага народа — Камуністычнай партыі большавікоў; бізнёмна адданасць Вялікаму правадару таварышу Сталіну.

На конкурсе прымаюцца арыгінальныя тэксты. Музыка песень павінна быць меладыйнай, такой, каб яна лёгка запаміналася. Песні могуць быць напісаны для выканання ў суправаджэнні фартэпіяна, баяна або без суправаджэння.

У конкурсе могуць удзельнічаць пісьменнікі, кампазітары, а таксама ісе грамзапімае СССР.

Аўтары павінны прадэжаць рукапісы сваіх твораў пад дэвізам. Да рукапісу прыкладаецца канверт з указаннем адрэса аўтара, яго адраса, прозвішча і імя.

За лепшыя тэксты песень і музыку да іх устанавлены прэміі: музешая — за тэкст і за музыку да яго — па 4000 рублёў кожная, дзве другіх — за тэкст і за музыку да яго — па 2500 рублёў. І тры трэціх — за тэкст і за музыку да яго — па 1000 рублёў. Усе прэміраваныя, а таксама ўхваляныя журы конкурсу песні будуць набыты кіраўніцтвам па справах мастацтва пры Савецкім Міністраў БССР.

Апошні тэрмін здачы песень на конкурс — 1-га верасня, а напісаная музыка да іх — 15-га кастрычніка гэтага года.

Кіраўніцтва па справах мастацтва пры Савецкім Міністраў БССР аб'явіла рэспубліканскі конкурс на лепшую савецкую масавую песню. Конкурс мае на мэце ўзняць ідэйна-мастацкі ўзровень сучасных беларускіх савецкіх масавых песень.

Конкурсныя песні павінны быць сапраўды мастацкімі, глыбока ідэйнымі творамі. Яны павінны адлюстроўваць савецкую тэматыку: патрыятызм нашага народа, яго гераізм у Вялікай Айчыннай вайне; сапраўдную працу за хутэйшае выкананне пасляваеннай Сталінскай п'яцігодкі; барацьбу беларускага народа ў адзінай сам'і братніх народаў за росвіт сацыялістычнай Радзімы; сусветна-гістарычную ролю ідэйнага натхніцеля і арганізатара Савецкага народа — Камуністычнай партыі большавікоў; бізнёмна адданасць Вялікаму правадару таварышу Сталіну.

На конкурсе прымаюцца арыгінальныя тэксты. Музыка песень павінна быць меладыйнай, такой, каб яна лёгка запаміналася. Песні могуць быць напісаны для выканання ў суправаджэнні фартэпіяна, баяна або без суправаджэння.

У конкурсе могуць удзельнічаць пісьменнікі, кампазітары, а таксама ісе грамзапімае СССР.

Аўтары павінны прадэжаць рукапісы сваіх твораў пад дэвізам. Да рукапісу прыкладаецца канверт з указаннем адрэса аўтара, яго адраса, прозвішча і імя.

За лепшыя тэксты песень і музыку да іх устанавлены прэміі: музешая — за тэкст і за музыку да яго — па 4000 рублёў кожная, дзве другіх — за тэкст і за музыку да яго — па 2500 рублёў. І тры трэціх — за тэкст і за музыку да яго — па 1000 рублёў. Усе прэміраваныя, а таксама ўхваляныя журы конкурсу песні будуць набыты кіраўніцтвам па справах мастацтва пры Савецкім Міністраў БССР.

Апошні тэрмін здачы песень на конкурс — 1-га верасня, а напісаная музыка да іх — 15-га кастрычніка гэтага года.

Да 120-годдзя з дня нараджэння Н. Г. Чарнышэўскага

Вялікі рускі рэвалюцыянер-дэмакрат

Праф. Б. НЭЙМАН

Эстэтычныя погляды Чарнышэўскага

В. І. Ленін неаднаразова характарызаваў Чарнышэўскага як кіраўніка і выдзіка разначыннага рэвалюцыйна-дэмакратычнага вызваленчага руху ў Расіі. Ленін называў Нікалая Гаўрылавіча паслядоўным усерасійскім рэвалюцыянер-дэмакратам, прадстаўніком «мужыцкага дэмакратызма».

І. В. Сталін яшчэ ў пачатку сваёй рэвалюцыйнай дзейнасці глыбока вывучаў тэарэтычную спадчыну Чарнышэўскага і раснаўсюджаў яе сярод рэвалюцыйнай моладзі. Дзейнасць Чарнышэўскага разгортавалася ў цяжкія гады прыгонніцтва. «Прыгоннае права ў Расіі», — гаварыў В. І. Ленін, — нічым не адрозніваецца ад нявольніцтва» (т. XXIV, стар. 367).

Лепшыя людзі Расіі, якія выступалі супраць самаўладства і прыгонніцкага ладу, змагаліся за свабоду нашага народу, за яго культуру і асвету, за цывільнае права. Такія людзі былі Герца і Вяліцкія. Яны значна пашырылі кола рэвалюцыйна-радыкальнага, «шырокага» тэарэтычнага барацьбы, бліжэй іх сувязь з народам» (Ленін, Творы, т. XV, стар. 468).

Рэвалюцыйна-дэмакратычная ідэалогія Герца і Вяліцкіх зрабіла вялікі ўплыў на ўсе галіны духоўнага жыцця Расіі таго часу. Чарнышэўскі быў адным з самых выдатных вучняў і прадаўцаў ідэяў Вяліцкіх і Герца. Ён у новых гістарычных умовах, узбагаціўшы рэвалюцыйны дэмакратызм новымі вопытамі, выйшчы энергічна і паслядоўна прыкладваў гэтыя прынцыпы да жыцця.

На фарманне ідэйнага і тэарэтычнага аблічча Чарнышэўскага зрабілі вырашальны ўплыў глыбокія змены, якія адбыліся ў эканамічных асновах усёга грамадскага ладу Расіі і якія паставілі пытанне аб неабходнасці карэннай ломкі прыгоннага права.

Чарнышэўскі проста пісаў, што настаяла неадкладная патрэба знішчыць самаўладства. Вялікі рэвалюцыйны дэмакрат выступаў за сапраўднае развіццё рускага народа і вёў барацьбу з царызмам, прыгонніцтвам і лібераламі. Ён змагаўся за сялянскую свабоду, за сялянскую дэмакратыю.

Праз рагаткі цензуры, праз царскія рэпрэсіі Чарнышэўскі пранёс сваё палымнае любоў да народа, сваё непакорнае імненне да барацьбы з самаўладствам, за палітычнае становішча сялянскага мас, сваё імненне да сялянскай рэвалюцыі.

Бачачы неарганізаванасць і стыхійнасць сялянскіх бунтаў, Чарнышэўскі звяртаецца з праграмнага «Да барскіх сялян» (верасень 1861 г.), дзе растлумачвае сялянам, як ашукаў іх цар і памешчыкі, а якую далі ім «волю», радзіць не паддавацца асобным бескарным бунтаў, а лепш арганізавацца для таго, каб пазіць агульна бунт на ўсёй Расіі. Адзначваючы гэтую заслугу Чарнышэўскага ў справе праганям рэвалюцыйных ідэй, В. І. Ленін пісаў: «Чарнышэўскі быў не толькі сацыялістам-утапістам, ён быў таксама рэвалюцыйным дэмакратам, ён умеў уплываць на ўсе палітычныя падзеі эпохі ў рэвалюцыйным духу, праводзячы праз перашкоды і рагаткі цензуры — ідэю сялянскай рэвалюцыі, ідэю барацьбы мас за зні-

І. РОДЗІН

пачынае ўсё старых улад» (Творы, т. XV, стар. 144).

Сялянскую рэвалюцыю Чарнышэўскі лічыў праграм даўшага барацьбы за стварэнне лепшага, сацыялістычнага грамадства. У адрозненне ад заходніх сацыялістаў-утапістаў, Чарнышэўскі не верыў у магчымасць добраахвотнага адмаўлення пануючых класаў ад сваіх сацыяльных прывілей і настойліва прапагандаваў азіна магчымы выхад для народа з гэтых абставін — сялянскую рэвалюцыю. Гэтыя палажэнні гавораць аб тым, што Чарнышэўскі быў не толькі сацыялістам-утапістам. Ён быў таксама рэвалюцыйным дэмакратам.

У «Дзёніку» (люты 1853 г.), у «Лісце рускага чалавека» (сакавік 1860 г.), у праграмнага «Да барскіх сялян» (верасень 1861 г.), у рамана «Што рабіць?» (1862 г.) і ў другіх творах — усюды Чарнышэўскі гаворыць аб народнай рэвалюцыі як аб азіна выхадзе з цяжкага становішча рускага жыцця.

Бліжэй за ўсё падмішоўны да навуковага сацыялізма ў сацыяльна-палітычных поглядах, Чарнышэўскі шыльма наблізіўся да нашага марксісцкага светапогляду і ў тэорыі. Ён быў непазёрным папярэднікам марксізма ў Расіі.

Тэарэтычнай асновай рэвалюцыйнага дэмакратызма Чарнышэўскага з'яўляўся яго дыялектызм. Чарнышэўскі бачыў істотнае значэнне сучаснага, гадоўным чынам, у тым, што яно з'яўляецца падрыхтоўкай да даўшага развіцця. У адпаведнасці з гэтай асноўнай задачай і ў мэтах яе ажыццяўлення яму даводзілася выбіраць новыя, яшчэ няведаныя шляхі і метады барацьбы, якія былі невядомы нават буйным мысленікам Захада і Амерыкі. Павуковыя дзёнікі, якія выйраваў Чарнышэўскі, многімі німі былі непарушы звязаны з народам.

Ангельс указаў, што Чарнышэўскі вызначаўся не толькі рэвалюцыйным запалам, але і палымным імненнем да навуковага даследавання. У тэарэтычных даследаваннях рускага мысленіка правільна спалучалася глыбіня матэрыялістычнага светапогляду з сур'ёзнымі элементамі дыялектыкі. Гага, у сваю чаргу, было арганічна звязана з яго палітычнай метафізікаванасцю.

У супрацьлегласць Гегелю, Чарнышэўскі ўсёды імкнуўся прымяніць дыялектычны метад. Ён матэрыялістычнае раўненне асноўнага філасофскага пытання аб адносінках мыслення да быцця, так і асноўныя пытанні эстэтыкі ён вырашае з дыялектычнымі пазіцыямі.

Вялікі класік рускай філасофіі разглядаў дыялектыку, як метад пазнання сапраўдных працэсаў развіцця ў адпаведнасці з канкрэтнымі ўмовамі асобы і часу. Калі для Гегеля веданне адуальнай іспыны выступае на першы план, дык для Чарнышэўскага не мела сэнсу адуальна іспына. Ён разумее, што тасой іспыны няма. Іспына заўсёды канкрэтная.

Таварыш Сталін, ведучы барацьбу з ворагамі большавіцкай партыі, яшчэ ў 1904 годзе, у сваёй працы «Як разумее сацыял-дэмакратыя на-

пачынае пытанне?» звяртаў увагу на навукова-дыялектычны метад Чарнышэўскага.

Чарнышэўскі разглядаў дыялектыку як «сагэбру рэвалюцыі». Для яго дыялектыка служыла не толькі і не толькі прыёмам і сродкам пазнання, але, гадоўным чынам, метадам рэвалюцыйнага пераўтварэння жыцця на новых сацыялістычных пачатках.

Сялянская рэвалюцыя—вось што складала змест усёго жыццявага шляху Чарнышэўскага; толькі ў працэсе актыўнага, рэвалюцыйнага дзеяння можна знішчыць усё старыя ўлады і ўстанавіць дэмакратычную форму грамадскага жыцця. Вось чаму Чарнышэўскі «праставаў», прахлінаў рэформу (1861 года—І. Р.), жадаючы ёй выйсці, жадаючы, каб урад забытаўся ў сваёй эквілібрыстыцы між лібераламі і памешчыкамі і атрымаўся крах, які вывёў бы Расію на дарогу адкрытай барацьбы класаў» (Ленін, Творы, т. I, стар. 180).

Велізарная роля Чарнышэўскага ў справе паслядоўнай барацьбы рускай рэвалюцыйнай дэмакратыі з самаўладствам і прыгонніцтвам за свабоду нашага народа. Чарнышэўскі стаяў на чале барацьбы, якія «ігралі найвялікшую гістарычную ролю ў грамадскай барацьбе» (Ленін, Творы, т. XV, стар. 147).

Часопіс «Сучаснік», якім кіраваў Чарнышэўскі, з'яўляўся магучым сродкам у справе прапаганды перадавых рэвалюцыйна-дэмакратычных ідэй як у рускім грамадстве, так і ў краінах Еўропы. Не гледзячы на пазурныя рагаткі, Чарнышэўскі ў «Сучасніку» па-бавому, па-дэмакратычнаму адгукнуўся на ўсе істотныя і надзённыя моманты грамадскага жыцця Расіі і Еўропы. Гадоўнай і вызначальнай задачай, якая стаяла перад рускім рэвалюцыянерам, была барацьба з самаўладствам і прыгонніцтвам на пачатках сацыялізма; толькі адна сялянская рэвалюцыя здольна, на думку Чарнышэўскага, правільна вырашыць сялянскае пытанне.

Усе свае веды і сілы Чарнышэўскі аддаў справе служэння народу, барацьбе за яго права, за яго шчасце. «Ён,—гаварыў Ленін,—рэзка прыводзіў тую ідэю чыркыні імен лібералаў, якая да гэтага часу непаўнясна кадэтам і лібідатарам» (Творы, т. XVII, стар. 342). І за гэтую сваю любоў да народа Чарнышэўскі быў замучаны царскім урадам. Але годас баявога рэвалюцыйнага дэмакрата пераадолеў усё рэпрэсіі царскай жандармерыі, ён быў чынаць не толькі ў Расіі, але і ў заходняй Еўропе, а якая ў асобе сваіх перадавых прадэтарскіх мейншчыкаў—Маркса і Энгельса—высока ацаніла Чарнышэўскага.

У наш час тэарэтычна спадчына вялікага рэвалюцыйна-дэмакрата мае надзвычайнае значэнне. Яна дапамагае нам яшчэ глыбей зразумець сутнасць рускага гістарычнага працэса, судзіць сацыяльных сіл рускага грамадства 60-х гадоў мінулага стагоддзя, а таксама асноўныя праблемы рускай філасофіі, этычнай і эстэтычнай думкі.

Асноўныя палажэнні рускага мысленіка на пытанні гносеалогіі да гэтага часу з'яўляюцца вострай зброяй у руках савецкіх філосафаў і філосафаў-матэрыялістаў дэмакратычных народаў у барацьбе з гіллой філосафіяй ідэалогія-ідэалістаў.

Адзін з выдатных рускіх людзей XIX стагоддзя, рэвалюцыянер-дэмакрат Н. Г. Чарнышэўскі быў геніяльным вучоным, які па глыбіні гістарычнага аналізу ўстаўляў толькі Карлу Марксу. Палітыкам і сацыялаг, ён выклікаў здзіўленне заснавальніка навуковага сацыялізма, які пазнаёміўся з яго працамі.

Буйнейшы рускі філосаф сярэдзіны мінулага стагоддзя, Чарнышэўскі стаяў значна вышэй Гегеля і нават Фейербаха па ўменні звязаць тэарэтычныя пытанні з жывой, канкрэтнай рэчаіснасцю, у імкненні да рэвалюцыйнай перабудовы тагочаснага грамадскага ладу.

Аўтар бліскучых крытычных артыкулаў і славуатага рамана, ён у аналізе канкрэтных з'яў літаратуры і ва ўласнай мастацкай творчасці выходзіў з той эстэтычнай тэорыі, стваральнікам якой ён быў сам.

Эстэтычны кодэкс Чарнышэўскага склаўся пад непазёрным уплывам Вяліцкага, а яго вялікі рэвалюцыйны дэмакрат лічыў сваім настаўнікам, але не ў меншай меры і пад уплывам эпохі другой паловы 50—60 гадоў, эпохі велізарнага грамадскага ўздыма, якую Ленін называў перадрэвалюцыйнай сітуацыяй.

Праводзячы ва ўсёх галінах сваёй працы ідэю сялянскай рэвалюцыі, ідэю барацьбы мас за знішчэнне старых улад» (Ленін, том XV, стар. 144). Чарнышэўскі-эстэтык быў менш за ўсё падобны на філосафаў, якія апырыраўць аб'ектыўнымі паняццямі для стварэння сістэмы, не звязанай з рэчаіснасцю.

Найбольш поўна погляды Чарнышэўскага на мастацтва выявіліся ў яго мастацкай дысэртацыі «Эстэтычныя адносіны мастацтва да рэчаіснасці». Гэтая кніга — яркі маніфест матэрыялістычных поглядаў на мастацтва, баявое выступленне рэвалюцыянера ў час раснаўсюджвання ідэалістычных поглядаў, велізарны крок да фарманнага марксісцкай эстэтыкі нашай эпохі.

Акадэмічная па форме дысэртацыя Чарнышэўскага давала бой сістэме поглядаў, якая абвешчвала, што—задача мастацтва—прыкарошваць рэчаіснасць. Чым далей ад рэчаіснасці — тым бліжэй да леугеннаў, тым прыгажэй творы мастацтва, якое сваёй прыгожасцю дапаўняе недахопы рэчаіснасці... Такая сістэма хавае ў сабе вялікую небяспеку разбурэння чалавечай волі, разбройвала яе ў барацьбе з цёмнымі бакамі жыцця. Чарнышэўскі ў сваёй дысэртацыі высока ўздзімае спяг жыцця. У пантры сваёй сістэмы ён ставіць гадоўны тэзіс: прыгожае ёсць жыццё, мастацтва-ж—толькі адлюстраванне жыцця. Гэты тэзіс гукаў для сучаснікаў Чарнышэўскага, як заклік да барацьбы за перабудову рэчаіснасці — прыгожай, але знявольнай, светлай, але прыдушанай. Вы свядражаеце, спрачаючы Чарнышэўскі, што ў жыцці мада прыгожага? Але хіба ўсё прыгожае ў творах мастакоў? Як кажаце, што цудоўнае ў сапраўднасці хутка разбурэцца. Але дзе славуатыя некалі палотны старадаўняга грэчаскага мастака Апелеса? І хіба мастацтва павінна адлюстроўваць толькі знешне прыгожае? Хіба яно не павінна ялаваць усю паўнату багатага і разнастайнага жыцця? «Сфера мастацтва не абмяжоўваецца адным прыго-

жым і яго так званымі момантамі, а ахоплівае сабою ўсё, што ў сапраўднасці (у прыродзе і ў жыцці) цікавіць чалавека не як вучонага, а проста як чалавека: агульнакавае ў жыцці — вось змест мастацтва».

Аднак, узнявіць жыццё — не значыць зрабіць простае адлюстраванне яго. Чарнышэўскі супраць таго, што мы называем натуралізмам у мастацтве і што ён называе «дагератыным капіраваннем» рэчаіснасці. Іменна таму партрэт, які не перадае характэрных рыс твару, — няправільны; выразае-ж узняўленне дробных дэталей твару робіць партрэт бяздуным і мёртвым.

Усё гэты ход разваг звязаны з другой думкай Чарнышэўскага. Для яго мастацтва не толькі ўзнаўленне жыцця, але і суд над ім. У гэтых адносінках надзвычай цікава яго выказванні: «Узнаўленне жыцця — агульны характэрны прызнак мастацтва, які складае яго; часта творы мастацтва маюць і другое значэнне — тлумачэнне жыцця, часта маюць яны і значэнне прыговора над з'явімі жыцця». Вось чаму для Чарнышэўскага кніга вялікага мастака з'яўляецца «падручнікам жыцця».

Тым самым Чарнышэўскі падходзіць яшчэ да аднаго свядражэння велізарнай важнасці. Калі роля мастацтва — пазнае рэчаіснасці і суд над ёй, дык толькі той твор варта называцца мастацкім, які мае значэнне для грамадства. Прадаўцаў барацьбу Вяліцкага супраць «мастацтва для мастацтва», ён называе гэты лозунг такім-жа багавулым, як лозунг «багаце для багатых». Па-сутнасці, «мастацтва для мастацтва» не існуе. Аб ім клапоціцца толькі тыя, якія «хочуць падпарадкаваць літаратуру выключна адной тэндэнцыі»—антыграмадскай, рэакцыйнай.

Пры ўсёй рэвалюцыйна-дэмакратычнай накіраванасці поглядаў Чарнышэўскага, мы не ў праве ад яго, матэрыяліста дэмакратычнай партыі, патрабаваць класавага аналізу з'яў мастацтва. Між тым, мы знаходзім у яго такое вызначэнне ідэалаў прыгажосці, якое неўладна не называць класавым. У сваёасоблівым экскурсе, у якім адчуваецца гуэт мастака, Чарнышэўскі паказвае залежнасць эстэтычных поглядаў ад сацыяльных умоў. Іменна ўмовы сялянскага жыцця выпрацавалі свае ўз'яўленні аб ідэале жаночай прыгажосці: «У дзяўчыны павінен быць «надзвычайнае жыццё колер твару і румянец на ўсё шчаку»; яна павінна быць дужай. Інакш яна не працаўніца, інакш яна не вытрымае цяжкасці сялянскага жыцця. Зусім інакш ідэал прыгажосці ў арыстакратычным грамадстве. Дзяўчына са знатнай сям'і павінна быць слабая, з маленькімі, безпапаможнымі рукамі і нагамі. «Для прадстаўнікоў эксплуатацыйнага класаў «хваравітасць, слабасць, вясельсць... таксама маюць... вартасць прыгажосці, як хутка здаецца, вынікам раскопнага бяздзейна правядзенага жыцця».

Такой была гэтая кніга, з яе да канца выказанай, але адчуваўнай верай у рэвалюцыйную ролю мастацтва; з любоўю да жыцця, прыгожага, хіба і не такога, якім яно магло-б быць; з патрабаваннем ад мастака суролага суда над рэчаіснасцю — рэвалюцыйнага суда; з

яскрава выдзеленай прыхільнасцю да сялянскага, адуальнага і простага ўспрымання цудоўнага. І ўся гэтая кніга была актам перадавога матэрыялістычнага думкі. Неадрама сучаснікі жакуць аб тым вялікім хваляванні, якое адчувае моладзь, прысутнічаючы на абароне дысэртацыі. Але эстэтычныя погляды Чарнышэўскага знайшлі сваё выяўленне не толькі ў яго дысэртацыі. Яны выявіліся ў раздэ другіх прац, у якіх крытык рабіў аналіз канкрэтных з'яў літаратуры.

Чарнышэўскі высокая паніў творчасць Пушкіна — і за мастацкай формай, і за паэтычнаю асянцы, і за блізкасцю да жыцця, і магчыма, асабліва за тое, што ў гэтых якасці прыцягнулі да яго ўвагу чытачоў і тым самым павялічылі колькасць людзей, якія чыталі рускую кнігу.

Але Чарнышэўскаму, рэвалюцыйнаму дэмакрату, быў значна даражэй Гоголь, чым Пушкін. У пару вострай сацыяльнай барацьбы гогольскі сарказм, яго сатырычны паліказ адмоўных бакоў рэчаіснасці Нікалая Гаўрылавічу былі бліжэй пушкінскай музы. У сваёй кнізе «Парысы гогольскага перыяда рускай літаратуры» Чарнышэўскі свядражаў, што наша літаратура развіцця пад знакам уплыву іменна стараўніцка «Мёртвых душ», які для крытыка, маркуючы на яго дэнікіма, быў найвышэйшым пісьменнікам свету. Не ведаючы яшчэ ўсёй творчасці Пушкіна, паліказ не апублікаванай у той час, крытык не мог ведаць і таго, што сам Гоголь быў многім абавязаным геніяльнаму рускаму паэту.

У сваіх крытычных ацэнках Чарнышэўскі выходзіў з патрабаванняў надзённага моманту, вызначаючы ролю мастацкага твора ва ўмовах вострай сацыяльнай барацьбы. Ён мог высокая паніць талент Астроўскага.

В. САУСН

Чарнышэўскі — белятрыст

Вялікі рускі рэвалюцыянер-дэмакрат, геніяльны прадстаўнік класічнай рускай філасофіі, літаратурнай крытыкі і перадавога грамадскага думкі свайго часу Н. Г. Чарнышэўскі быў і выдатным рускім белятрыстам.

Царскі ўрад 7 ліпеня 1862 года арыштаваў Чарнышэўскага. Але, нават знаходзячыся ў казімаце Петрапаўлаўскай крэпасці, Чарнышэўскі не склаў зброю. За 22 месяцы турэмнага зняволення да суда ён напісаў 205 друкаваных аркушаў, з іх 66 аркушаў белятрыстыкі. У Петрапаўлаўскай крэпасці Чарнышэўскі былі напісаны раманы «Што рабіць?», «Алфер'ёў» і «Аповесці ў аповесці». Высланы ў Сібір, знаходзячыся ў нечалавечых умовах існавання, Чарнышэўскі прадаўжаў літаратурную дзейнасць. Там ім былі напісаны раманы «Пралог», «Нікі годас» і «Водбіскі знянны».

Сярод белятрыстыкі Чарнышэўскага асабліва вылучаюцца раманы «Што рабіць?» і «Пралог».

«Яго твораў вее духам класавай барацьбы». Духам класавай барацьбы асабліва вее ад рамана Чарнышэўскага «Што рабіць?». Хаця пісьменнік у гэтым рамана, вырашаючы пытанні пабудовы сацыялістычнага грамадства, у многім стаяў на пазіцыях утапічнага сацыялізма, але ён узняўся непамерна вышэй заходне-еўрапейскіх сацыялістаў-утапістаў (Фур'е, Сен-Сімона, Оуана).

Як паслядоўны дэмакрат, Чарнышэўскі лічыў, што толькі працоўныя народныя масы здольны змагацца за сацыялізм і дасягнуць яго. Пісьменнік прапагандаваў не мірны, а рэвалюцыйны шлях перахода ад капіталізма да сацыялізма.

Вырашаючы праблему рэвалюцыі і сацыялізма, Чарнышэўскі ў рамана «Што рабіць?» паставіў паліт рад актуальных пытанняў і вырашыў іх у плане светлай будучыні. Праблемы новай маралі, эмансціпацыі жанчыны, вахання, шлюб і сям'і знайшлі сваё яркае адлюстраванне ў рамана. Стварэння Чарнышэўскіх вобразаў «новых людзей» — Кірсанава, Лопухава, Веры Паўлаўны і яскрава вобраз асаблівага чалавека Рахметова жывуць і дзейнічаюць для вялікай справы барацьбы за сацыялістычнае грамадства. Гэтыя людзі здольны на смелыя

выправаванні ў імя рэвалюцыі. Яны наладжваюць адносіны паміж сабой на аснове высокай маралі, ідэйнай салідарнасці, глыбокай павягі адзін да другога. Яны будуюць сямейныя адносіны на аснове роўнапраўя мужчын і жанчын і сям'і, узаямнага кахання і сумеснай творчай дзейнасці. Калі ў старых машынавіскім грамадстве, у якім жыла ў юнацтва Вера Паўлаўна, панаваў брут, пошласць, цынзізм, дэспатызм маці, дык вылучылі ўвага і клопаты, у дачыненні да чалавека, бескарыслівасць і самааданасць, выключна чыстата адносін характарызауюць жыццё і побыт новых людзей.

Чарнышэўскі ў сваім рамана ў святле матэрыялістычнай філасофіі вырашае пытанне аб паходжанні маралі. Яго героі, якія прапагандауюць матэрыялістычныя асновы «разумнага эгізізма», маральна стаяць значна вышэй, чым усялякія любіцелі ідэалістычна-рэлігійных вучоных і «асумленні», якое нібыта закладзена богам у душу чалавека і кіруе яго паводзінамі.

Чарнышэўскі паклаў пачатак рэвалюцыйна-палітычнаму раманау, ролей якога мы бачым ужо ў літаратуры сацыялістычнага рэалізма. Чарнышэўскі ўпершыню геніяльна спалучыў праўдывы паказ свету рэальных дзеячў рускай рэвалюцыі таго часу з паказам выдатных рыс будучага чалавека.

Калі ў сваіх навуковых працах, артыкулах, грамадска-палітычнай дзейнасці Чарнышэўскі быў, паводле слоў Леніна, «папярэднікам рускай сацыял-дэмакратыі», дык у сваёй літаратурна-мастацкай дзейнасці ён быў безумоўна яркім папярэднікам

сацыялістычнага рэалізма ў Расіі. Раман «Што рабіць?» меў вялікае ідэйна-выхавальнае значэнне. Не здарма студэнты спыялі ў застольнай студэнцкай песні:

Вышлем мы за тою, Кто «Что делать?» писал, За свободу его, За его идеал.

Пад уздзеяннем ідэйна сілы рамана знаходзіліся перадавыя людзі не толькі 60-х гадоў, але і наступных дзесяцігоддзяў.

Па магучым сілу рамана Чарнышэўскага ўказваў Г. М. Дзімітраў: «Што ў літаратуры,—гаварыў ён,— зрабіла на мяне асабліва моцнае ўражанне ў дні майго юнацтва? Што зрабіла ўплыў на характар мой, які барацьбіта? Павінен сказаць проста: гэта была кніга Чарнышэўскага «Што рабіць?». Вытрымка, акую я набыў у дні свайго ўдзелу ў рабочым руху ў Валгары, вытрымка, ушвядзенасць і ўстойлівасць да канца ў часе лейпцыгскага суда, — усё гэта, несумнянна, мае сувязь з мастацкім творам Чарнышэўскага, які я прачытаў у дні юнацтва».

Уплыў рамана Чарнышэўскага адчуваецца на Захаде і ў Амерыцы. Эміль Зяля, напрыклад, карыстаўся раманаў як крыніцаў для вобраза Дэнаіа—героі «Далекага шчасця».

Сярод твораў, якія Чарнышэўскі напісаў у Сібіры, асабліва вылучаецца «Пралог». Гэта выдатны ўзр палітычнага рамана, у якім разгорнута шырокая карціна сацыяльна-палітычнай барацьбы

60-х гадоў ваход сялянскай рэформы. Героі рамана «Пралог»—гістарычна рэальныя асобы, прадстаўнікі і дзеячы асноўных класаў таго часу.

У вобразе прадаўца сялянскай дэмакратыі Волгіна Чарнышэўскі памаліваў самага сябе, у вобразе Ляўціна—свайго сябра па рэвалюцыйнай барацьбе—Дабралюбова, у вобразе Сакалоўскага—вядомага польскага рэвалюцыянера таго часу Серакоўскага, у вобразе Разанцава—вядомага ліберальнага балбатуна Кавеліна. Раман з'яўляецца бліскучым мастацкім адлюстраваннем барацьбы рэвалюцыянераў-дэмакратаў 60-х гадоў з лібераламі і прыгоннікамі.

Чарнышэўскі выкрывае балбатуна лібералаў, развейвае лягенду аб іх, як аб барацьбітах супраць прыгонніцкай рэакцыі.

В. І. Ленін бачыў у рамана «Пралог» выключнай ідэйнай каштоўнасці дакумент сацыяльна-палітычнага руху той эпохі. У артыкуле «Сялянская рэформа і прадэтарска-сялянская рэвалюцыя» (1911 г.) Ленін, спасылаючыся на словы Волгіна з рамана «Пралог» аб рэформе 1861 года, пісаў: «Сялянскую рэформу падфарбавалі, а потым нават пра-слаўлялі, ён (Чарнышэўскі,—В. С.) назваў агіднасцю, бо ён яскрава бачыў яе прыгонніцкі характар, яскрава бачыў, што сялян абдзіраў паны ліберальныя вызваліцеля, як ліку. Лібералаў 60-х гадоў Чарнышэўскі назваў «балбатунамі, хвастунамі і дуракамі», бо ён яскра-

ва бачыў іх страх перад рэвалюцыяй, іх бесхарактарнасць і халопства перад тым, што ўладу маюць». З сатырычнай сілай, якая напамінала талент Гоголя, Чарнышэўскі ў рамана «Пралог» заклімаў класавых ворагаў народа і ствараў агідны вобраз Чайліна, у якім увасобі

А. ВЕРАС

Актор і спектакль

За параўнаўча кароткі тэрмін Гродзенскі абласны тэатр адзначыў пастапоўку сучасных п'ес: «Вялікая сіла» — А. Рамашова, «У адным горадзе» — А. Сафронава, «Сын» — В. Паташава, «Востраў міру» — Я. Пятрова і інш.

Пастапоўчык «Вялікай сілы» М. Кавязін у асноўным правільна вырашыў спектакль. Ён акцэнтаваў сваю увагу на выкрыццях шкоднага і неўласцівага савецкаму чалавеку нізкапаклонства перад зямляком. Аднак ідэя п'есы яшчэ недастаткова поўна і ярка выяўлена ў спектаклі.

У гэтым вытанцы выкананы некаторыя галоўныя ролі. Яны імпунуцца старымі акторскімі прыёмамі раскрываючы багатую душу новага савецкага чалавека, яго характар. Ярскім прыкладам гэтага можа служыць выкананне асноўнай ролі, прафесара Лаўрова, артыстам Б. Зубаковым.

Прафесар Лаўроў — гэта абагульняючы вобраз вучонага-большавіка, палыміяга патрыяты. «Навука, якая спакойная, — грош ёй дана», — тавару ён, Лаўроў — чалавек прыняцывы, вучоны сталінакэй загартоўкі. Найвялікшае шчасце ён знаходзіць у творчай працы. Усю сваю энергію і веды Лаўроў аддае свайму народу, у імя пабудовы камунізму. Гэтая ідэя натхняе і акрыляе яго, робіць яго дзейным, узнёслым. Такі гэты вобраз у аўтара п'есы.

Нельга сказаць, што характар Лаўрова знаёмы поўнае ўвасабленне ў выкананні Б. Зубакова. Арыст добра расумлена і, як быццам, правільна іграе ролю Лаўрова. Яго прафесар — спакойны, стрыманы, уладлівы. Але няма ў ім увасільвання, мэтаніясці, натхнення — якасць, уласцівае савецкаму чалавеку. Аднак у спектаклі праз наўмысную стрыманасць і спакой, якім вызначаецца выкананне ролі, праглядае вораг мастацтва — абыякавасць і роўнадушша.

Арыст Чарнушчанка паказвае Мілагіна аднабокова. Мілагіна-Чарнушчанка — гэта толькі мешчанін, непрыняцывы чалавек, без характэру. Арыст не дае маральнай ацэнкі Мілагіну. Асноўны канфлікт паміж Лаўровым і Мілагіным не атрымаў належнага вырашэння, таму і драматычнае напружанне ў спектаклі зніжана. А п'еса адлюстроўвае востры жывецтва-прадзвіны канфлікт.

Звужэнне магчымасці больш поўнага і глыбокага раскрыцця характэра асноўных персанажаў, адсутнасць абагульнення зніжае і мастацкую якасць спектакля.

Але ў спектаклі ёсць і далыя месцы. Добра зроблена першы акт, у якім праўдыва паказана жыццё сям'і савецкага вучонага Лаўрова. Многа савецкага вучонага сустрэчы Абуладзе з сям'ёй Лаўровых. Унутраная жыццёвая праўда павявае ад выканання Н. Вінтуюкай ролі Клаўдзіі — жонкі прафесара, Н. Кузіяновай — ролі Еўдакі Федаравай, І. Міхаевай — ролі Карабовай, Е. Бурлаковай — ролі Любашы. Арыст Н. Ансімаў стварае прывабны свайго чалавечнасна, цёплым, клапатлівасцю, дачаненні да ўсіх, хто яго абкружае, вобраз Абуладзе. Яго з'яўленне ў сям'і Лаўровых асвятляе ўсіх сонечнай радасцю. Але і арыст Ансімаў не дамогся ў гэтай ролі вялікага і глыбокага абагульнення жыцця.

Недахопы спектакля «Вялікая сіла» яшчэ ў большай ступені ўласцівы і спектаклю «У адным горадзе» (пастапоўчык Ю. Арынянскі). Тут неахопы аўтарскага выканання да паўноўнага яшчэ і рэжысёрскімі. Інтэрпрэтацыя вобраза «сакратара гаркома Пятрова (артыст Н. Ансімаў) не можа задавоўваць гледача. У выкананні артыста Пятроў — чалавечны, але ён часам выглядае занадта саладзавым, «добраўнікам».

У Пятрову-Ансімаву, на жаль, не знайшла адлюстравання барацьба з коасносію і бюракратызмам, гэтымі рэальнымі плямамі капіталізма, носьбітам якіх у спектаклі з'яўляецца старшыня горвыканкома Ратнікаў.

Ратнікаў (арт. Ю. Арынянскі) у спектаклі адрэзанае большае месца, чым трэба было, таму буйным планам чамусьці вылучаецца заганны стыль яго кіраўніцтва і дзейнасць да яго падобных, напрыклад, пахадзіла і абыко Сааркіна (артыст Зубакоў). (Дарэчы, гэтая роля выканана ў востра гратэскавым плане).

Намеснік старшыні горвыканкома Бурмін неавіднае стыль работы Ратнікава. Ён не мірыцца з зазнайствам Ратнікава, барскай пагардай апошняга ў дачыненні да інтэрэсаў гаражан. У спектаклі-ж Бурмін (арт. Чарнушчанка) — пахмурны, маўлівы, шэранькі чалавек. Ён праходзіць перад гледачом амаль незаўважымым.

Бурмін — Чарнушчанка — чалавек роўнадушны і нецікавы. Ніяк нельга паверыць у тое, што ён будзе здольны замасціць Ратнікава на пасадзе старшыні горвыканкома.

Напружанне, якое падрыхтоўваецца ў першай карціне другога акта, у наступнай карціне не дасягае свайго кульмінацыйнага пункта. У першай карціне Пятроў, нарэшце, пераканувае, што такое ўваўле за сабе Ратнікаў, які адмовіўся падпісаць праект заводскага пасёлка ў імя захавання свайго прэстыжу і свайго нерукамога плана. Пятроў абураны адмовай Ратнікава падпісаць праект Гарбоцова, больш рэальны і цікавы, чым план Ратнікава. Пятроў вырашае выклікаць Ратнікава на бюро гаркома. Вырашэнне лёс Ратнікава, а значыць і метады яго кіраўніцтва, і лёс будаўніцтва заводскага пасёлка.

Драматычнае напружанне гэтай карціны прападае ў наступнай, у доме Бурміна, бледнай, натуралістычнай, якая зніжае цікавасць да асноўнага — да барацьбы Пятрова, Клявы, Бурміна супроць бюракраты Ратнікава.

Гэта адбылося таму, што акторы і рэжысёр нельгобока праніклі ў сутнасць, недастаткова поўна адчулі і паказалі яе велічную праўду і прыгажосць.

У тэатры за апошні час мала аддаецца увагі слову і інтанацыі, вельмі важным кампанентам акторскай творчасці. Інтанацыя для актара не менш важна, чым само слова. Якім бліскучым ні будзе спектакль з пункту гледжання рэжысёрскага афармлення, як ні добра тэхнічна будзе зроблена роля, асэнсавана інтанацыя актара дапаўняе спектакль, укладае ў яго душу, ажыўляе, робіць вобраз аб'ёмным, адчувальным.

Шкада, што тэатральныя крытыкі і кіраўніцтва Тэатральнага Аб'яднання БССР не цікавацца жыццём нашых перыфарыяльных тэатраў, не дапамагаюць ім у павышэнні творчага ўзроўню, у дыферэнцыяцыі творчага аблічча кожнага тэатра.

Кожнай школе—бібліятэку

Агульнавядома значэнне мастацкай літаратуры ў выхаванні нашай моладзі. Добрая кніга з'яўляецца першым і самым лепшым памочнікам настаўніка. Мастацкі творы дапамагаюць вучню асэнсавваць жыццё, гістарычныя падзеі, пашыраць яго светапогляд, ахоўваюць пачуцці патрыятызма і эстэтычны густы, паліпаюць пісьменнасць. На лепшых творах рускай класічнай літаратуры, на такіх творах савецкіх пісьменнікаў, як, напрыклад, «Як гартвалася сталь» — Н. Астроўскага выхавалася пакаленне Герояў Айчынай вайны — пакаленне Гастэла, Зои Касмадзеянскай, Алега Кашавога, Александра Матросова і інш. Кніга трывала ўвайшла ў побыт савецкіх людзей усіх узростаў, зрабілася неабходнай часткай нашага культурнага жыцця.

За чатыры гады з дня вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у нашай рэспубліцы адноўлены, амаль, усе школы, клубы і другія культурна-асветныя ўстановы, але аднаўленне бібліятэк і асабліва школьных, адстае ад тэмпаў нашага культурнага развіцця. Пераважае большасць сельскіх школ рэспублікі і да гэтага часу не мае сваёй бібліятэкі.

А калі ўлічыць, што шмат якіх хат-чытальні яшчэ не маюць, ці маюць вельмі бедныя бібліятэкі, то становіцца зразумелым, якая велізарная колькасць сельскіх вучняў пазбаўлена магчымасці чытаць мастацкую літаратуру і вымушаны задавальняцца толькі тым, што змешчана ў падручніках па літаратуры.

Яскравым свядзеннем гэтага з'яўляюцца школы Церахоўскага раёна, Гомельскай вобласці. З 18 сярэдніх і самагдовых школ толькі пяць маюць надзвычайна бедныя бібліятэкі, а астатнія наогул нічога не маюць. Але становіцца такое не хваляе кіруючых работнікаў раёна. На працягу ўсяго пасляваеннага часу пытанне аб школьных бібліятэках ні разу не паднята на настаўніцкіх канферэнцыях, у аддзеле прапаганды райкома партыі і ў райкоме камсомола. З года ў год бюджэтнымі сродкамі які адпускаюцца школам на набавіццё бібліятэкі, не выкарыстоўваюцца, або выкарыстоўваюцца ў іншых мэтах. Больш гэтага, справа дайшла да таго, што фінансавы аддзел райвыканкома наогул не дае грошай дырэктарам школ для набавіццё бібліятэкі, разважваючы: — Есць больш важныя справы —

рамонт, паліва... А з бібліятэкамі можна чакаць. Не, больш чакаць нельга! І нельга трымаць такіх абыякавых адносін да гэтай важнейшай дзяржаўнай справы. А такая абыякавасць маецца не толькі ў раёнах, але і ў Міністэрстве асветы БССР. На наша пытанне аб бібліятэках, адказныя таварыствы з школьнага аддзела Міністэрства здыўлена пачынаючы плячамі і добрасумленна прызналі, што тут у іх сапраўды самае слабае месца, што да гэтага часу ніхто з іх, як належаць, не займаўся школьнымі бібліятэкамі. У Міністэрстве нават няма дакладных дадзеных аб бібліятэках, усё гаварылася «прыкладна». Само сабою зразумела, што ад такога «прыкладнага кіраўніцтва» атрымаўся такі вынік. Па гэтым пытанню ёсць пастанова ЦК КП(б)Б, якая абавязвае ў першую чаргу Міністэрства Асветы, а таксама рэспубліканскі Біблалектар і белніжкультгандаль зрабіць усё неабходнае для стварэння школьных бібліятэк. Але робіцца яшчэ вельмі мала. А час ідзе. Хутка пачнецца новы навукавы год. І ні ў якім разе нельга дапусціць, каб дзеці зноў засталіся без кніг.

Кожнай школе — бібліятэку. Такая задача павінна стаць у ліку першарадных задач падрыхтоўкі да новага навукавага года. Безумоўна, што гэту работу павінне ўзначаліць ЦК ЛКСМБ і Міністэрства Асветы. Рашыў такую вялікую задачу будзе значна лягчэй, калі за не возьмецца камсапол рэспублікі. У гэтай сувязі варты падумаць і аб тым, што і сапраўды не ўсе яшчэ школы (асабліва сельскія пачатковыя) могуць набыць бібліятэкі за ўласныя сродкі. Дык чаму б для такіх школ не арганізаваць збор кніг? Бібліятэкі, установы, арганізацыі, безумоўна, адгукнуцца на гэты пачатак. Ды і кожны савецкі чалавек, кожны камсамолец і кожны гарадскі вучань з вялікай ахвотай дадуць у падарунак вясковым дзецям адну, дзве кнігі. І гэта дасць магчымасць стварыць сотні школьных бібліятэк. Не варты забываць і аб тым, што добрай кніга прывучае даходзіць да іх башкоў. Жывецца практычнай даказана, што школьныя бібліятэкі, акрамя свайго непасрэднага прызначэння, іграюць значную ролю ў справе папулярызаванні і прапаганды мастацкай літаратуры сярод насельніцтва.

І. ШАМЯКІН.

Дакументальны фільм пра аднаўленне

Новы дакументальны фільм кіностудыі «Беларусьфільм» — «Савецкая Беларусь» адкрывае перад намі старонкі пудоўнага сучаснага жыцця нашай рэспублікі.

Мы бачым на экране хвалюючыя здымкі: вызваленыя беларускія людзі ў чэрвені 1944 года сустракаюцца з гераічнымі воінамі Савецкай Арміі і адважнымі народнымі месцішчыкамі — партызанамі. Пасля трох гадоў пакут Беларусь стала вольнай і вярнулася ў адзіную сям'ю народаў Вялікага Савецкага Саюза.

Шматлікімі Мінск у дні вызвалення быў абудзаны баявой партызанскай неспія, перажытым гукам духавога арэстра. Беларускі Урад прымаў многыя савецкія партызанскія прада... Ідуць адважныя аўтаматчыкі, кулямётчыкі, едучы конькі. Гэта яны не давалі спакою ворагу, гэта яны ратавалі савецкіх людзей ад азекаў, рабунку і забойстваў.

Салдаты і афіцеры Савецкай Арміі і партызаны вяртаюцца ў свае родныя гарады і вёскі. Іны з запалам бяруцца аднаўляць прадпрыемствы і калгасную гаспадарку. Мы бачым гэтых людзей на аднаўленні стаіліц, у спаленнай вёсцы, дзе закладваюцца фундаменты і першыя зрубныя вочыя дамоў, якія будуць яшчэ прыгажэйшымі, чым былі да вайны.

Беларускаму народу дапамагае ўвесь Савецкі Саюз. Данбас ідзе вугалем, Магнітагорск — руду, Урал — машыны.

Рэспубліка ажывае. Завод за заводам, фабрыка за фабрыкай уступаюць у строй. Адноўлена барысаўская запалкавая фабрыка, трыкатажная фабрыка «Кім» у Віцебску, завод акамабіляў у Магілёве. Асінаўская электрастанцыя «Белрэс» зноў дае энергію Віцебску, Оршы і Магілёву. У рэспубліцы будуцца новыя прадпрыемствы, якія ўжо выпускаюць першую прадукцыю. — Мінскі тонкасуцкі камбінат і вельаспедыны завод. У Мінску шпаркімі тэмпамі

Сцэнарны план К. Губарэвіча, Л. Голуба, Н. Шпігоўскага, рэжысёр Л. Голуб, тэкст М. Садковіча, чытае Л. Хмара, апаратыры: С. Фрыд, М. Вера, І. Вейняровіч, А. Мартынаў, І. Пікман, І. Камароў, У. Кітас, У. Цяслоў, М. Шнейдараў, В. Агуліч, кампазітар Я. Цікоцкі, гукаапаратыры В. Пекер, В. Котаў. Вытворчасць кіностудыі «Беларусьфільм».

3. КАСТРЫЦКІ

будуцца трактарны і аўтамобільны заводы. Хутка мінская грузавая машына з эмблемай зора на радыётары будзе сустракацца ўсюды ў гарадах, у калгасах. Цроонныя сямітонныя аўтамашыны мінскага заводу ўжо выпушчаны.

Рабочыя на закладзе леныградцаў далі абяцанне, што пасляваенную пладовую яны вынаюць у чатыры гады, і яны страмаюць свае слова. У фільме, побач з адлюстраваннем вялікай будоўлі ў рэспубліцы, добра паказаны і гераі новай пайдзіці, людзі, якія прыйшлі з калгасаў, з фронту і папер агтыўна абудовуюць фабрыкі і заводы. Учарашні калгаснік Антанов зрабіўся выдатным станаўдзікам-зваршчыкам. Цормы другой пайдзіці пачаў выкапваць каменшчык Дудко. Вясковы хлопца, вучань, рассленага вучаніа Жыгуды паспяхова пачынае працу на новым заводзе. Гэта людзі трактарнага і аўтамобільнага заводу, а колькі іх, слаўных энтузіястаў, на іншых прадпрыемствах БССР. Героі працы шмат у нашай рэспубліцы.

Ад рабочых не адстаюць калгаснікі. Воіны вяртаюцца ў родныя вёскі і пачынаюць будоўлю. Яны выходзяць на поле, асушваюць балоты, вырошчваюць сады і г. д. Асабліва ярка мы гэта бачым на прыкладзе саўгаса імя Беларускай Вайскавой Акругі (Любанскі раён, Бабруйскай вобласці). Жыццё ідзе поўным ходам. У людзі пануе вытворчы энтузіязм, тэчу што савецкія людзі ведаюць, што ўсё гэта яны робяць на дора сваёй дзяржавы, вёска значыць для сабе. Сёнешняму часу не пазнаць. На ё палях аруць трактарамі, прыбіраюць ураджаі камбайнамі.

Калгаснікі і іх дзеці жывуць у новых светлых хатах, адпачываюць у клубах, вучацца ў прасторных школах. Калгаснікі — перадавыя людзі. Яны смагаюцца за новы ўраджай, павышаюць свой культурны ўзровень, бо ведаюць, што практычны вошты трэба спалучаць з навуковымі ведамі.

Шырока ў фільме тавсама паказана развіццё навукі, культуры, мастацтва і літаратуры ў рэспубліцы. Беларуска вучоныя шукаюць новых выкапнаў, хімікі працуюць над новымі адкрыццямі, аграроны над вы-

рошчваннем бульбы і новых сартоў збожжавых. Нашы навукавыя ўстановы рыхтуюць новых кадры. Малады настаўнікі едучы працаваць у школы. Выпускніца педагагічнага інстытута на сваім першым уроку расказвае аб слаўным сыве беларускага народа Канстанціне Заслонаве. Мы бачым прыгожыя беларускія пейзажы Вялікай — радзімы народнага паэта Беларусі Іны Купалы. Тут выдаўна быў створаны калгас. Вось яго — прыгожае і шырокае возера Нарач, якое ўвасаўлена ў вершах Максіма Танка. Перад намі праходзіць сцена са сніткам Вянстанцін Заслонаў, які настаўніць у тэатры імя Іны Купалы. Мы чуюм пудоўныя жніўныя песні, магутныя гучыць кантаты «Рэспубліка імя» (кампазітар Я. Цікоцкі) у выхаванні народнай артэсты СССР Л. Александроўскай, хора і арэстра Беларускага дзяржаўнага ордэна дэша тэатра оперы і балета пад кіраўніцтвам дырэктара А. Брон.

У фільме даволі шырока ахоплены жыццё нашай рэспублікі. І неадрама кінокарціна атрымала станоўчую ацэнку на старонках цэнтра-авага і рэспубліканскага друку. 13 чэрвеня газета «Праўда» пісала: «... Заслуга аўтараў дакументальнага фільма «Савецкая Беларусь» у тым, што яны як мастакі разгадзелі ў рэалісці сапраўды тыповае, з шматлікімі фактаў адрабляваць важныя і-ярыя, зделалі глыбока раскрыць значэнне з'яў, якія адываюцца ў жыцці. Мы бачым у фільме людзей - твораў, ствараюцькія новае.

Карціна «Савецкая Беларусь» — поспех савецкай дакументальнай кінематаграфіі.

Гэтыя багатыя кадры можна было-б больш строіна а адрабляваць у карціне, каб яны не выглядалі як нашырана хроніка, а вылі-б часціным мастацкім нарысам аб вялікім вытворчым і культурным пераўтварэнні, якое перажывае цяпер наша рэспубліка.

Мала выразны дыктарскі тэкст. Ён саба дапамагае ўспрыняццю фільма, не гледзячы на тое, што яго надранна чытае артыст Л. Хмара. Фільм улада музычна аформлены кампазітарам Я. Цікоцкім. У музычную канву фільма ўплітаюцца беларускія народныя песні, якія злучаюць ажыўляюць карціну.

Тое, што фільм «Савецкая Беларусь» карыстаецца поспехам, ёсць сведчанне таго, што наша кіносуцця мае здольны творчы калятыкі, які пры сур'ёзнай працы можа ствараць кінокарціны, вартыя свайго народа.

Кіноабслугоўванне жніва

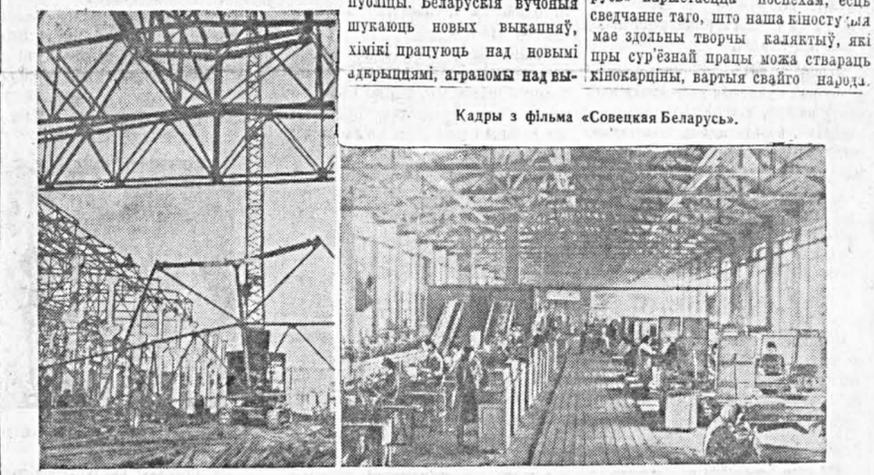
Міністэрства кінематаграфіі БССР у перыяд жніва праводзіць вялікую работу па абслугоўванню насельніцтва кінофільмамі. У вобласці рэспублікі накіравана 60 перасовачных электрастанцый, якія будуць даваць электрычную энергію кіноперасоўкам.

52 кіномеханікі, якія скончылі курсы ў Мінску, накіраваны на работу ў вясковыя кіноперасоўкі ўсіх абласцей рэспублікі. К 5-му жніўню рыхтуюцца выпуск спецыяльнага нумара кіно-часопіса, у якім будуць паказаны лепшыя калгасы, саўгасы і МТС, лепшыя бригады, званні, перадавікі сельскай гаспадаркі — майстры высокіх ураджаў.

Акрамя гэтага Міністэрства кінематаграфіі арганізуе паказ храникальных кіно-часопісаў аб жніве, маладзёбе, здачы хлеба і іншых сельскагаспадарчых прадуктаў дзяржавы.

Пры кіно-перасоўках арганізаваны светавыя газеты з мэтай паказа лепшых калгасаў, бригад, званняў і калгаснікаў. Перад паказам кінофільмаў праводзіцца лекцыі, даклады і гутаркі на грамадска-палітычныя і сельскагаспадарчыя тэмы.

Белдзяржкінопракат на час уборкі накіраваў у вёскі спецыяльныя кінокарціны, сярод іх: «Клятва», «Трактарысты», «Сельская настаўніца», «Савецкая Беларусь», «Родныя нарэвы» і інш.

Кадры з фільма «Савецкая Беларусь».

Анатоль Вялюгін ПРЫСУД КАЛАНІЗАТАРАМ

У кашы мінулага года ў Сталінабадзе адбылася другі з'езд пісьменнікаў Таджыкістана. На ўрачыстым вечары, дзе прысутнічаў і беларуская дэлегацыя, чытаў свае новыя вершы узбекскі паэт Гафур Гулям. У шмат каго з маладых і паважных людзей на вочах заблішчелі слезы, калі Гафур прачытаў:

... Вылі-б мы індусамі, Застаўшыся ў змроку Без шчырае ласкі нашых маткі — Масквы...

Пасля мы ездзілі ў Вахжскую даліну. Дзесяці, неадзежа ад гэтых месцаў, за сівымі хрыбтамі Піндукуша ляжала Індыя. Неабсяжаныя плантані... Чорныя, потныя спіны навоштынікаў... І стромкія, запіснуты ў карсет белага френча, дастаці сагібаў, гаспадароў, карабі якіх грозна і пажка хрыпяць у залівак, асядаючы над багатым грузам скарбаў абрабаванай краіны...

У дароце павіт Мірзо Турсун-Заде з цяжай задумлівасцю паўтарыў словы Гафура Гуляма.

— Гэтыя бедныя френчы тавары забрэфці сабе над мой ўвесь свет, — загаварыў ён, хвалючыся. — Яны дзюць і ноў планушчы новыя паходы. Нават гарніста сабе шукаюць — новага Кіплінга...

Спраўды, сёння ў Амерыцы ўсе літаратурныя афіцэры Уол-стрыта трубяць трыгво, шукаючы новага Рэдзіарда Кіплінга.

Канскі Кіплінг, шчыры паэт імперыялізма.

Чалавека можна пазнаць па яго густу. Банкірам і генералам, што змянілі палыяны пагоны на смокіны дыпламатаў, прыйшоў да спадобы ранні трыбаўдур брытанскага імперыялізма. Забіўшы гарогнага негра, п'яныя малаойцы Ку-Клукс-Клана ў бары пад мяжканне танго заўзята дэкламуць кіплінгаўскага «Туземаца»:

Мы пили много и догто, Но Крест на рассвете зашел, — Здоровье Туземца по Долгу Мы гризем — и ноги на стол.*)

У гэтых вершах вядзецца гаворка аб тубылцах-брытанцах, якія нарабдзілі і жыўдуць, як узгадаваная на грудзях гадзюка, на зямлі заняцтва волатага народа. Гэтым тубылчанам быў і Рэдзіард Кіплінг. Ён жыў у Індыі і тварыў натхненныя гімны свайму прыгнам стайднікам — акупантам і кантрабандыстам, банкірам і шпіёнам, камандуючым і радыёвым армія імперыялізма, што хлынула сарачою ў заняволены край.

Увесь гэты табар агіднаў Рэдзіард Кіплінг праславіў у сваіх рамантычных баладах. Даводзі толькі прыгадаць такіх яго твораў, як «Сясяя кантрабандыстаў», «Вершы аб трох кітаговах», «Марш шпіёнаў» («Дай нам ратунак, шпіён!»), каб добра зразумець, чаму сёння так захалляюцца Кіплінгам у труманаўскай Амерыцы.

*) Пераклад вершаў Кіплінга наддэнае згодна рускага выдання: Рэдзіард Кіплінг, «Избранное», Гослитиздат, 1935 г.

рыцы. Ідэя сусветнай імперыі настунага, крывавыя законы джунгляў, палаванне на чалавека, жалезны крок «звышчынны» — усё гэта сучасна лозунгу, які абвясцілі магматы з Уол-стрыта: «Увесь свет для амерыканцаў!»

«Я ўніз з барта «Кракадзіла» пляваў на цэлы свет» (Р. Кіплінг, «Марская пяхота»).

Праўда, пяпер для салдат, якія маршыруюць на Аланды, у Гронланды, на вуліцах Шанхая, на дарогах Карэі і Грэнлі, патрэбны больш наддэнаны гімны, чым «Мары Глостэр» і роэная там індыйская рамантыка. Таму херстаўскія літаратурныя крытыкі і трыбаўцы трыгво, шукаючы «свайго, новага, амерыканскага Кіплінга».

Летась у Індыю ездзіў таджыкскі паэт Мірзо Турсун-Заде. Ён уважодзіў у склад савецкай дэлегацыі на Між-азіяцкай канферэнцыі, якая працавала ў Дэлі.

Крыху змяніўшы выданым выраз Маякоўскага, — апавадаз аб сваім падарожжы паэт, — можна сказаць, што прыхаў я на цалае стагоддзе назад...

Мірзо Турсун-Заде рос і фармаваўся ў ўмовах савецкага ладу. Яго біяграфія падобна на тысячы біяграфіяў нашых людзей. Сын таджыка з кішлака Каратаг, ён атрымаў вышэйшую асвету, закончыўшы літфаг Педагагічнага інстытута, пасля працаваў у газете «Комсомолец Таджыкістана», дзе пачалася яго літаратурная дзейнасць. Сваю творчасць малады паэт прысвядзіў народу. Радзены, наддэнаны задачам часу. Перад вайною, калі пракадзавоў Валдзі Памірскі тракт, ён прайшоў па горах пяцьсот кілометраў пешшу, высту-

паючы перад калгаснікамі ў дальніх вшылаках, натхняючы палыманым словам армію будаўнікоў на подзвігі. У літаратуры Мірзо Турсун-Заде выступіў гэтым-жа наўрыстлівым, якім ён быў у жыцці. Ён адмовіўся ад замшэлых радкоў газет і касяд, ад халоднай вонкавай прыгажосці староў усходняй пазэі, і бурнавае шыльы часу, жывага гомона гераічных сучаснікаў пачуліся ў пругкіх радках новага верша, невадомата дагэтуль у літаратуры Таджыкістана. Народ высока ацаніў творчасць паэта, выбраўшы яго дэпутатам Вархоўнага Савета СССР.

Такім чынам, у Індыю прыхаў чалавек новага свету, носьбіт перадавых ідэй часу, які дбае аб шчасці «свайго, новага, амерыканскага Кіплінга».

Перад вачыма паўстала прыгачаная Індыя — велізарны рынак явольніцаў, дзе над галовамі стареняла ад гора лоду свішчуць бізны забойцаў, якія прыйшлі з «туманнага захаду» ў бэльх френчаў і коркавых шмахах з душою чарейнай, чым трапічная ноч.

Боль у сэрцы паэта яшчэ больш павялічваюцца з тае прычыны, што культура таджыкскага народа моцнымі кароннымі пераапленена савецка-старажытнай культурай Індустана. Два таварыствы суседзі

